

OSMANLI DEVLETİ'NDE KADI VE ŞER'İ MAHKEMELER*

Araş. Gör. Abdülkadir ERÇİN
Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

Özet: Bu çalışmada, Osmanlı Devleti içinde kadı'nın hukuki ve idari yönü incelenmiştir. Osmanlı Devleti kurulduğu andan itibaren ele geçirdiği bölgelerde merkezi yönetime fayda sağlamak amacı ile idari bir sistem oluşturmuştur. Oluşturulan sistem içerisinde kadılara önemli görevler yüklenmiştir. Kadı bu doğrultuda görev yaptığı bölgede bir yandan idari işler ile uğraşırken, diğer taraftan da adaleti sağlamak amacı ile şer'i mahkemenin başına geçmiştir. Buradan hareketle, yapılan bu çalışmada Osmanlı Devletinin meydana getirdiği yönetim sistemi içerisinde kadı'nın rolü ve yine kadı'nın başında bulunduğu şer'i mahkeme yapısı ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kadı, Şer'i Mahkeme, Osmanlı Devleti

THE QADI AND THE SHARIAH COURT IN THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract: In this study, the legal and administrative role of the qadi in the Ottoman Empire are examined. From the establishment of the Ottoman Empire, constituted an administrative system for the benefits of central management in the captured areas. The qadis have an important role in this occurred system. When the qadi worked in the area of administrative work, he was achieving justice at the head of the court. With the help of these, in this study the role of qadi in the management system of the Ottoman state and the base of the Shariah Court will be discussed.

Keywords: The Qadi, The Shariah Court, The Ottoman Empire

Giriş

Osmanlı Devleti kuruluş aşamasından itibaren kendisinden önceki Türk Devletlerinin mirası olan adalet anlayışını temel alarak bir yönetim sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Bu bakımdan devlet hâkimiyet alanını genişletip, teşkilatlanmaya başladığı anda adaletli yönetim anlayışı artan bir ihtiyaç olarak kendisini göstermeye başlamıştır.

Oluşturulması planlanan sistemde merkezi yönetimi etkin kılmak adına, ele geçirilen en küçük bölgeden başlanarak bir idari mekanizma meydana getirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Osmanlı devlet yapısında devletin halk ile olan ilişkileri bakımından en önemli idari bölümü kazaların oluşturduğu görülmektedir. Kaza belli köyler grubunun doğal merkezi olduğu gibi, aynı

* Bu çalışma 2014 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan "1 Numaralı Sivrihisar Kadı Sicilinin 1-81.Sahifelerinin Transkripsiyon ve Tahlili" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

zamanda; siyasî, kültürel, ekonomik ve sosyal bir merkez durumunda da bulunmaktaydı. Kaza yapılanması idari, beledi ve adli olmak üzere üç temel yapılanmadan oluşuyordu. Bu üç yapılanmanın oluşturduğu birliğin tamamına birden kaza adı veriliyordu (Anıl, 1993: 43-44, Tanıdı, 2013: 6). Osmanlı kadıları bu kaza biriminde mahkeme yargıcı olmasının yanı sıra bir noter, vakıf müfettişi ve belediye reisi olarak da hizmet veriyorlardı (Ortaylı, 2006: 127).

1.Devlet Mekanizması İçinde Kadı

Arapça'da kaza (kadâ) kökünden ism-i fail olan kadı, kişiler arasında çözüm bekleyen hukuki olay ve davaları İslami hükümlere göre karara bağlamak üzere devletin yetkili makamları tarafından tayin edilen görevli kişiyi ifade etmekteydi. Kadı kelimesi Kuran-ı Kerim'de (Tâhâ 20/72) "hükümünü, sözünü geçiren" anlamında kullanılırken, hâkim kelimesinin çoğulu olan hükkam da yine Kuran-ı Kerim'de "uhdesinde yargı yetkisi bulunan yöneticiler" olarak ifade ediliyordu (Atar, 2001: 66).

Osmanlı Devleti'nde adliye teşkilatının temel unsurunu oluşturan kadılar ilmiye sınıfından tayin ediliyordu. İlmiye sınıfı için insan yetiştiren en önemli kaynak medrese olarak görülüyordu. Devletin kuruluşu ile birlikte kurulan medreseler içerisinde de, Fatih medreseleri ya da diğer adı ile "Sahn-ı Semân" medreseleri önemli bir yer tutmaktaydı. Bu medreselerin öğrencilerine *danişmend* adı verilmekteydi. Medreseleri bitiren bir öğrenci mülazım ismiyle *Matlab* veya *Tarik* adı verilen bir deftere kaydolunuyordu. Kadılığı seçen talebeler ilk önce kaza kadılığına tayin ediliyordu. Kaza kadılığı için görevlendirilen mülazımlar, kadılık derecelerinde ilerleyerek şeyhülislamlığa kadar yükselme hakkına sahip oluyorlardı (Cin- Akgündüz, 1990: 275- 277).

Kadılık mesleğine atamalarda devlet çok detaylı bir eleme usulüne başvurmakta idi (Anıl, 1993: 58). Bir kadının atanması için kadı da başlıca şu nitelikler aranılıyordu;

- 1- Kadı reşid olmalı
- 2-Temyiz gücüne sahip birisi olmalı
- 3-Doğru, dürüst ve iman sahibi bir insan olmalı
- 4-Hukuki açıdan bilgili ve davranış kabiliyetine sahip olmalı
- 5- Olaylara tarafsız bakabilmeli
- 6- İslam dinine mensup olmalı
- 7- İyi derecede hukuki ehliyete sahip olmalı
- 8- Erkek olmalıydı (Ortaylı, 1994: 9; Şafak, 1999: 420).

Osmanlı Devleti'nde kadı ilk olarak Osmangazi tarafından tayin edilirken, Sultan I. Murad zamanında önceki İslam devletlerindeki kadıyülkudatlığın benzeri olan kazaskerlik kurumu oluşturularak, kadılar bu makam tarafından tayin edilmeye başlanmıştı (Ekinci, 2005: 418).

Kaza kadısı tayinleri haftada dört gün yapılan Divan-ı Hümâyun toplantıları sırasında ve arz günü denilen günde kazaskerlerin durumu padişaha iletmesi ile oluyordu. Bu duruma göre, tayin edilecek kadı Anadolu kadılarından ise Anadolu kazaskeri, Rumeli'den ise Rumeli kazaskeri elindeki defter ile padişaha başvurarak irade alırdı. Divan toplantıları bittikten sonra kazaskerler, görevlendirecekleri kadıları sadrazam aracılığı ile bildirirlerdi (Uzunçarşılı, 1984: 105).

Kadılar dereceleri bakımından iki büyük kısma ayrılıyorlardı. Birinci kısımda *mevleviyet* adı verilen büyük kadılıklar bulunmaktaydı. Büyük ve önemli görülen eyaletlere, vilayet ve sancaklara mevleviyet kadıları tayin ediliyordu. Mevleviyet kadıları kendi içinde de aldıkları maaşa göre iki kısma ayrılıyorlardı. Bunlardan ilki üç yüz akçe maaşlı devriye mevalisi denilen kadılıklardı. İkinci kısımda ise maaşları beş yüz akçeye kadar yükselebilen ve en önemli eyaletlere gönderilen kadılar yer almaktaydı. Mevleviyet kadılarından sonra ikinci derecede kaza kadılıkları bulunmaktaydı. Kaza kadılıkları da kendi içerisinde çeşitli sınıflara ayrılmaktaydı. Bunların en yüksek derecesine *sitte*, *eşrâf-ı kuzât* ya da *yüz elli akçeli kadılık* ismi veriliyordu (Akgündüz, 1988: 68-69).

Osmanlı Devleti'nde kadının görev süresi için de tam bir süre sınırının konulmadığı görülmekteydi. Zira XVII. yüzyılın sonlarına kadar kadıların görev süresinde tam bir sınırlandırmaya gidilmemişti. XVII. yüzyılın sonlarına doğru yeterli kadro olmaması, kadıların içinde buldukları bölgenin halkı ile gereğinden fazla yakınlaşmaları ve hiyerarşik kademedeki meydana gelebilecek tikanıkların önlenmesi gibi nedenlerden dolayı kadıların görev süresi bir yıl olarak belirlenmişti. Bu duruma göre mevlevi kadılıklarının süresi XVI. yüzyıldan itibaren ilk olarak üç yıla sonra iki yıla ve XVII. yüzyıldan sonra ise bir yıla düşürülmüştü. Küçük kadılıkların görev süresi ise önce iki seneye sonra 20 aya indirilmişti (Fendoğlu, 1999: 455).

İslami esaslara göre kadılar kendilerini hem İslam peygamberinin dininin temsilcisi, hem de hükümdarın yardımcısı olarak görüyorlardı. Bu nedenle kadılar görev yaptıkları kaza sınırlarında devletin önemli bir temsilcisi olarak halk üzerinde padişah adına velayet hakkını kullanıyorlardı. Kadının elinde bulundurduğu bu velayete fıkıh'ta, "*velâyet-i kazâ*" yani yargılama hakkı adı veriliyordu (Anıl, 1993: 46). Geniş görev yetkisine rağmen Osmanlı Devleti'nde siyaset ile yargı birbirinden ayrıldığından, kadının devlet yönetimi gibi siyasi konularda karar alma yetkisi bulunmuyordu. Buna göre kadılar devletin idari ve siyasi işlerine yönetim mekanizması yetki vermedikçe karışamaz, ganimetleri bölüştüremez, ordunun düzenine müdahale edemez ve padişahın iznini almadan asileri öldürme emri veremezdi (Fendoğlu, 1996: 123-124).

Görev yetkilerindeki kısıtlamalara rağmen, kanunların koruyucusu ve uygulayıcısı, merkezi iktidarın gözü ve kulağı olarak kendi yetki alanı içinde yer alan tüm devlet görevlilerinin kontrol ve gözetimi kadı'ya aitti. Kadı bölgesindeki işlerde meydana gelen aksaklıkları merkeze rapor etmekle

yükümlüydü. Ayrıca sivil halkı ilgilendiren konularını da kadı takip eder ve sonuçlandırır. Hükümetin halktan toplanmasını istediği vergileri denetlemekte yine kadının görevleri arasında yer almaktaydı (Arık, 1997: 25).

Kadılar, bugün askerlik şubelerinin ve diğer askeri makamların yürüttükleri bazı işlerle de uğraşır. Sefer sırasında sancakbeyi, beylerbeyi ve subaşilar savaşa giderken, kadılar buldukları yerleri terk etmezlerdi. Kadılar'ın böyle durumlarda Ordunun ihtiyaçlarının sağlanması, iâşe ve diğer yiyecek maddelerinin ve gerekli savaş malzemesinin hazırlanması, iâşe maddelerine ait bedellerin hesabı sonradan görülmek üzere mültezimlere ödettirilmesi, Yol ve konaklama ücretlerinin karşılanması ile toplanan vergilerin orduya tam zamanında ulaştırılması gibi önemli görevleri de bulunuyordu (Arık, 1997: 49)

Kadılarının görevlerini kötüye kullanmalarını önlemek için Yıldırım Bayezid zamanında kadılık teşkilatının ilk düzenlemesi yapılmıştı. Oluşturulan düzenlemeye göre Padişahın iradesi ile vezir-i âzam Ali Paşa, kadılıkların yapacakları her hukuki işlem için alacakları harçların seviyesini gösteren bir sistem meydana getirmişti (Mardin, 1977: 45). Fakat klasik dönemde düzgün bir şekilde işleyen bu sistem özellikle XIX. yüzyıla girerken oldukça bozulmaya başlamıştı. 1800'lü yılların başında çıkarılan fermanlarda kadıların sık sık buldukları bölgelerdeki karışıklıklarda isimleri geçerken, onların yönetim işlerine karışmamaları ve sadece adaleti ilgilendiren konuların içinde yer almaları isteniyordu. Tüm bunlara rağmen gerek III. Selim ve gerek II. Mahmud zamanlarında uzun süreden beri kadılar hakkında süregelen yolsuzluk ve şikayetlerin devam ettiği görülmüyordu (Feyzioğlu-Kılıç, 2005: 41).

Tanzimatın hemen öncesinde yapılan yenilikler arasında kadılıkla ilgili düzenlemeler önemli bir yer tutuyordu. Özellikle 1838'de alınan önlem ve düzenlemeler ile kuruma çeki düzen veriliyor, tayin, yükselme, görevden alınma yasal kurallara bağlanarak, adam kayırmanın ve görevi kötüye kullanmanın önüne geçilmek isteniyordu (Feyzioğlu- Kılıç, 2005: 49)

2. Şer'i Mahkemeler

Osmanlı Devleti İslam devleti kimliğine uygun hareket ettiğinden devletin temel hukuk kaynağını da İslam hukuku oluşturuyordu (Karal, t.y. : 134-135). İslam hukukunun en önemli uygulayıcısı olarak da kadı görülmekteydi. Bu doğrultuda Kadının başında bulunduğu Osmanlı mahkemelerine "*mahfil-i şer*" ve "*meclis-i şer*" gibi isimler veriliyordu (Aydın, 2003: 341).

Osmanlı Devleti'nde kadıların temel bir rol oynadığı yargı sisteminde neredeyse İslam hukukunun tüm mezheplerine bağlı vatandaşlar yer almasına rağmen, çoğunluk hanefi mezhebi içinde bulunduğundan yargı faaliyeti de bu mezhebe göre yapılıyordu. Hanefi mezhebi dışında başka mezhebe bağlı kişiler arasında meydana gelen davalarda, bazen taraflar o mezhebin

âlimlerinden birisini hakem olarak görevlendirebiliyordu. Hakem tayin edilen kişi kendi mezhebine göre karar bildirip, bu hükmü mahkemede hâkime onaylatabiliyordu (Bayındır, 2002: 69).

Klasik dönemde Osmanlı mahkemesinin genel olarak tek hâkimli ve tek dereceli olduğu görülüyordu. İslam hukuku içerisinde çok hâkimli hukuk yapısı uygun karşılanmakla birlikte, birkaç istisna dışında bu oluşum Osmanlı hukuk yapısına ve uygulamasına yabancı kalıyordu. Bu bakımdan, Divan-ı Hümâyun yüksek mahkeme olarak yargılama faaliyetine giriştiğinde, yargılama işlemi yalnızca Rumeli kazaskeri tarafından yapılıyordu. Böyle durumlarda Anadolu kazaskeri yargılama işine karışmıyordu (Aydın, 2003: 341-342, Tanıdı, 2013: 4-5).

Mahkemenin davayı değerlendirmesi için, davacı kişinin dava açmış olması gerekiyordu. Dava, bir kişinin kadı huzurunda diğer bir kişiden hak talep etmesi idi. Hak talebinde bulunan şahısa davacı, diğer tarafa da davalı deniliyordu. Davanın dilekçe yazılarak açılma şartı yoktu. Davacının kadıya giderek başvuruda bulunması ile de dava açılmış oluyordu (Bayındır, 2002: 69).

Açılan davanın geçerli olması için bazı şartlar gerekiyordu. Bu şartlardan bazıları şunlardı:

- 1-Tarafların taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları gerekiyordu.
- 2-Davalının şahsen bilinen bir kişi olması gerekiyordu.
- 3-Yargılamanın olacağı mahkemede davalı ve davacının hazır bulunmaları gerekiyordu.
- 4-Dava konusunun bilinmesi ve meydana gelebilecek muhtemel dava konularından olması şarttı.

5-Davaya şahitlerin de dinlenmesi ile kadı huzurunda bakılmalıydı.

6-Davada davacının kendi iddiasını geçersiz kılacak bir beyanı bulunmamalıydı (Cin-Akgündüz, 1990: 404-405).

Şer'i mahkemede açılan dava karşısında davalının tutumu ise şu şekillerde olabilirdi:

- 1-Davalı davayı inkâr ederek, aksi deliller sunabilirdi.
- 2-Davalı davacının taleblerini kabul edebilirdi.
- 3-Davalı davacının talebini kısmen kabul ve kısmen inkâr edebilirdi. Kabul edilen aşamada dava sona ererken, diğer kısımda ise dava devam ederdi (Cin- Akgündüz, 1990: 406).

Mahkemeye başvurular yapıldıktan sonra, kadı davayı görmek isterdi. Kadı yargılama yapılırken önce davacıyı sonra da davalıyı dinlerdi. Eğer davalı davacının iddiasını kabul ederse karar safhasına geçilir ve mesele açıklığa kavuşturulurdu. Eğer davalı iddiayı kabul etmezse bu takdirde kadı davacıya iddiasını ispatlamasını söylerdi. Fakat davacı iddiasını ispat etmek için delil gösteremez veya lehine şahitler bulamaz ise, onun talebi üzerine bu kez kadı davalıya yemin etmesini emrederdi. Eğer davalı bu durumu kabul edip yemin ederse dava düşerdi. Ancak, davalı yemin etmekten kaçınırsa hüküm davacı lehine verilirdi (Ortaylı, 1994: 56-57).

Osmanlı mahkemesinde kadıların verdikleri karara doğrudan etki etmeseler bile *şuhûdu'l-hâl* olarak belgelere kaydedilen şahitlerde önemli bir yer tutuyorlardı. Şahitler mahkemede yapılan yargılamanın gözlemcisi durumunda bulunarak kadıların adaletli karar vermelerini sağlıyorlardı. Mahkeme yapısı içerisinde önemli bir konumda yer almalarından dolayı şahitlerin seçilişi de gelişigüzel bir şekilde yapılmıyordu. Genellikle şahitler bölgenin ileri gelenlerinden seçiliyordu. Saygın kişilerin ismi, kıymet ve hürmet ifade eden ünvanları ile beraber mahkeme defterine kaydedilirken, Sıradan kişilerin sadece isimleri, mahalleleri ve meslekleri yazılıyordu (Aslan, 1999: 53-55).

Osmanlı mahkemelerinin işleyişinde, diğer İslam devletlerinde olduğu gibi fetva kurumunun ve müftülerinde önemli bir yeri bulunuyordu. Buna göre müftülerin verdikleri fetvalar kadıyı bağlamasa bile mahkemeye intikal eden anlaşmazlık ile verilen fetva birbiriyle uyumlu ise, kadının fetvaya aykırı bir karar vermesi yanlış karar vermiş olduğuna kuvvetli bir delil sayılabiliyordu. Bu bakımdan kadıların genel olarak mahkemeye sunulan fetvalara uygun kararlar verdikleri görülüyordu (Aydın, 2003: 343).

Kadı herhangi bir konuda karar verdikten sonra karar hakkındaki belgeyi iki nüsha halinde hazırlayarak sicil adı verilen deftere kaydediyordu. Sicil defterinin içinde mahkemeye ait kayıtlar olan hüccet, i'lam gibi belgelerin yanı sıra merkezden yollanan hükümlerde bulunuyordu (Arık, 1997:19).

Mahkemede yetkilerine bağlı olarak kadılara yardımcı olan ve onların isteklerini yerine getiren çeşitli görevliler yer almaktaydı. Bu görevlilerin başında *naibler* geliyordu. Naibler kadı mahkemesinin asli görevlilerinden olup, kadı tarafından tayin ediliyorlardı (Ortaylı,1994:63). Naibten başka kadılar'ın mahkemede kâtip gibi görevlileri de bulunuyordu. kâtipler Yazıları düzgün, güvenilir, becerikli kişiler arasından seçiliyordu. Kâtiplerin görevleri ise, davalara bakmak, şahitlerin ifadelerinin kayda geçirilmesi, sicillerin düzgün tutulması ve korunmasından ibaretti. Kâtipler bunlar için belli bir ücret alıyorlardı (Arık, 1997: 23).

Kâtiplerden sonra bir diğer önemli görevli ise muhızlırdı. Muhızlır davacı ve davalıları mahkemeye getiren memurlar olarak adlandırılıyorlardı. Bu kişilerin dışında ayrıca müşavirler, hademeler ve kapıcılar da, Osmanlı adliye sisteminin önemli görevlileri arasında yer alıyorlardı (Cin – Akgündüz, 1990: 280-281).

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı Osmanlı hukuk sisteminde büyük değişmelere yol açan süreci başlatıyordu. Tanzimat dönemi öncesinde yargı teşkilatında İslam hukuku egemen olurken, Tanzimat dönemi ile birlikte bu kez İslam hukukunun yanında batı hukuku da devreye giriyordu. Oluşturulan batı tarzı kanunlaştırma faaliyetleriyle, Tanzimat'tan önce mevcut durumda

olan şer'i mahkeme, cemaat ve konsolosluk mahkemelerinin yanında bir de ticaret karma mahkemesi ve asliye karma mahkemesi kuruluyordu (Hayta- Ünal, 2010: 136-137).

İslam hukukunun yanında Tanzimat döneminde batı hukukunun da güç kazanması kadı ve şer'i mahkemelerin durumlarında da önemli değişikliklere yol açıyordu. 1840 tarihindeki "Tâlimnâme-i Hükkâm" talimatnamesi ile nâibler kadıların kontrolünden çıkarılarak, atamaları merkezileştiriliyordu. Tanzimat Fermanı'ndan sonra eyalet ve sancaklarda kurulan meclislere de yargı yetkisinin verilmesi ile şer'i mahkemelerin gücü sınırlandırılıyordu. 1849 yılında ilan edilen "Eyalet Meclisleri Nizamnamesi" ile kişiyi ilgilendiren özel hukuk alanı şer'i mahkemelere bırakılarak, yetkileri içerisinde bulunan konular kısıtlanıyordu (Feyzioğlu, 2010: 104-105).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şer'i mahkemelerin Osmanlı hukuk sistemi içerisinde oynadıkları rol giderek azalmaya başlıyordu. 1870 tarihinde nizamiye mahkemeleri'nin kurulması ile özellikle ceza hukuku alanında bir hukuk ikilemi meydana geliyordu. Şer'i mahkemenin tam olarak kaldırılmadan, batı hukukunun egemen olduğu nizamiye mahkemeleri'nin kurulması, bazen bir suçlunun her iki mahkemede de yargılanmasına yol açıyordu (Rumpf, 1999: 486).

Nizamiye mahkemeleri ve şer'iyeye mahkemelerinin görevlerinin belirlenmesinde karışıklıklar meydana gelince, devlet tarafından yeni düzenlemelere gidiliyordu. Yapılan ilk düzenlemeye göre, şer'iyeye mahkemelerinin yalnız vakıf mallarının aslına, vasiyete, vasi tayin ve azline, yetim mallarına, miras hukukuna ve diğer şer'i davalara bakabileceği belirtiliyordu. Diğer konular ise nizamiye mahkemeleri'nin yetki alanına bırakılıyordu. 1913 tarihli "Kanun-ı Muvakkat" ile kadı mahkemelerinin yetkileri yeniden kısıtlanarak, sınırlı süreli kadılık düzeni kaldırılıyor ve kadılık için 25 yaşını doldurma şartı getiriliyordu. 1916 yılında kazaskerlik ve evkaf mahkemeleri gibi, tüm şer'iyeye mahkemeleri de adliye nezaretine bağlanıyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ise 1924 tarihli "Mahâkim-i Şer'iyе'nin ilgasına ve Mahâkimin Teşkilatına ait Ahkâmı Muâdil Kanûn" ile şer'i mahkemelerinin görevine kesin olarak son veriliyordu (Cin-Akgündüz, 1990: 285-286).

Sonuç

Osmanlı Devleti egemenliği altına aldığı bölgelerde hızlı bir idari ve hukuki yapılanmaya ihtiyaç duymuştur. Bu bakımdan Osman Gazi'nin devleti kurar kurmaz neredeyse ilk iş olarak ele geçirdiği bölgeye bir kadı ataması tesadüf değildir. En küçük yönetim merkezi olan kazalarda görev yapan kadılar devletin teşkilatlanmasının da temelini oluşturmuşlardır.

Osmanlı yönetim mekanizmasına bağlı çarklarının düzgün bir şekilde işlemesinde önemli katkıları bulunan kadıların yetiştirilmesinde de, devlet son derece titiz bir çalışma yürütmüştür. Bu doğrultuda kadıların ilmi eğitimine büyük önem verilerek, onların nitelikli bir medrese eğitiminden

geçmeleri sağlanmıştır. Kadılar çekirdekten yetiştirilip kazalara gönderilerek tecrübe kazanmışlardır. Tecrübe kazanan kadıların önüne bir engel konulmayarak onların şeyhülislamlığa kadar yükselmelerinin önü açılmıştır.

Kadılar görevlendirildikleri kaza sınırları içerisinde idari ve hukuki olarak padişahın temsilcisi durumunda bulunmuşlardır. Kendilerine verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan kadılar, özellikle klasik dönemde merkezi yönetim sisteminin uygulanmasında devlet mekanizmasının en önemli parçalarından biri olmuşlardır. Bununla birlikte İslam hukukunun tüm devlet çatısı altında uygulanmasında da temel görevi üstlenmişlerdir. Fakat kadıların zamanla devletin içine düştüğü olumsuz durumlardan etkilenerek, yolsuzluk ve yetkilerini aşan faaliyetlere giriştiği de görülmektedir. Bu faaliyetler, Osmanlı Devletinin Tanzimat ile birlikte geçirdiği hukuksal dönüşüm ile birleşince kadıların yetkilerinde ciddi kısıtlamalara yol açmıştır. XX. yüzyılın başlarında kendilerinin ve başında buldukları şer'î mahkemelerin yetkilerinin büyük ölçüde ellerinden alınmasına rağmen, Osmanlı Devleti yıkılana kadar kadılık kurumu ayakta kalmayı başarmıştır.

Kaynakça

- Akgündüz, Ahmet. (1988). *Şer'iyye Sicilleri 1: Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No: 52, İstanbul.
- Anıl, Yaşar Şahin. (1993). *Osmanlı'da Kadılık*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arık, Feda Şamil. (1997). "Osmanlılarda Kadılık Müessesesi 1", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi*, sayı: 8, Ankara, s.1-71
- Aslan, Nasi. (1999). *İslam Yargılama Hukukunda Şühûdü'l- hal Jürî Osmanlı Devri Uygulaması*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Atar, Fahrettin. (2001). "Kadı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, İstanbul, s. 66-69.
- Aydın, Mehmet Akif. (2003). "Osmanlı Devleti'nde Mahkeme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 27, Ankara, s. 341-344.
- Bayındır, Abdülaziz. (2002). "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", *Türkler*, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. s. 69-82.
- Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet. (1990). *Türk Hukuk Tarihi 1: Kamu Hukuku*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, Ekrem Buğra. (2005). "Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:3, sayı:5, İstanbul, s.417-439.

Erçin, Abdülkadir.(2014). *1 Numaralı Sivrihisar Kadı Sicilinin 1-81. Sahifelerinin Transkripsiyon ve Tahlili*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Fendoğlu, Hasan Tahsin. (1996). *İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda Yargı Bağımsızlığı, Anayasa Hukuku Tarihi Açısından Mukayeseli Bir İnceleme*, Beyan Yayınları, İstanbul.

_____,(1999).“Osmanlı’da Kadılık Kurumu ve Yargının Bağımsızlığı”, *Osmanlı*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. s. 453-469.

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer ve Kılıç, Selda. (2005). “Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu (Kadis und Stellvertreter vor der Tanzimat-Ara), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV/ 38, Ankara, s.31–55.

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer. (2010). *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer’i Mahkemelerde Düzenlemeler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Hayta, Necdet ve Ünal, Uğur. (2010). *Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Karal, Enver. Ziya. (t.y.). *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt: 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Mardin, Ebü'l ulâ. (1977).“Kadı”, *İslam Ansiklopedisi (MEB)*, Cilt: 6, İstanbul, s. 42-46.

Ortaylı, İlber. (1994). *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

_____, (2006). *Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Rumph, Christian. (1999). “Osmanlı ve Türk Hukukunda Avrupalılaştırma Hareketleri”, *Osmanlı*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. s. 481-492.

Şafak, Ali. (1999). “Osmanlı Devleti’nde Dinin Yargı Üzerinde Etkisi”, *Osmanlı*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. s. 418-425.

Tanıdı, Duygu. (2013). *R-3 Numaralı Rusçuk Şer’iyye Sicilinin Çeviriyazısı ve Tahlili (H. 1093-1100/M. 1682-1688)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1984). *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.